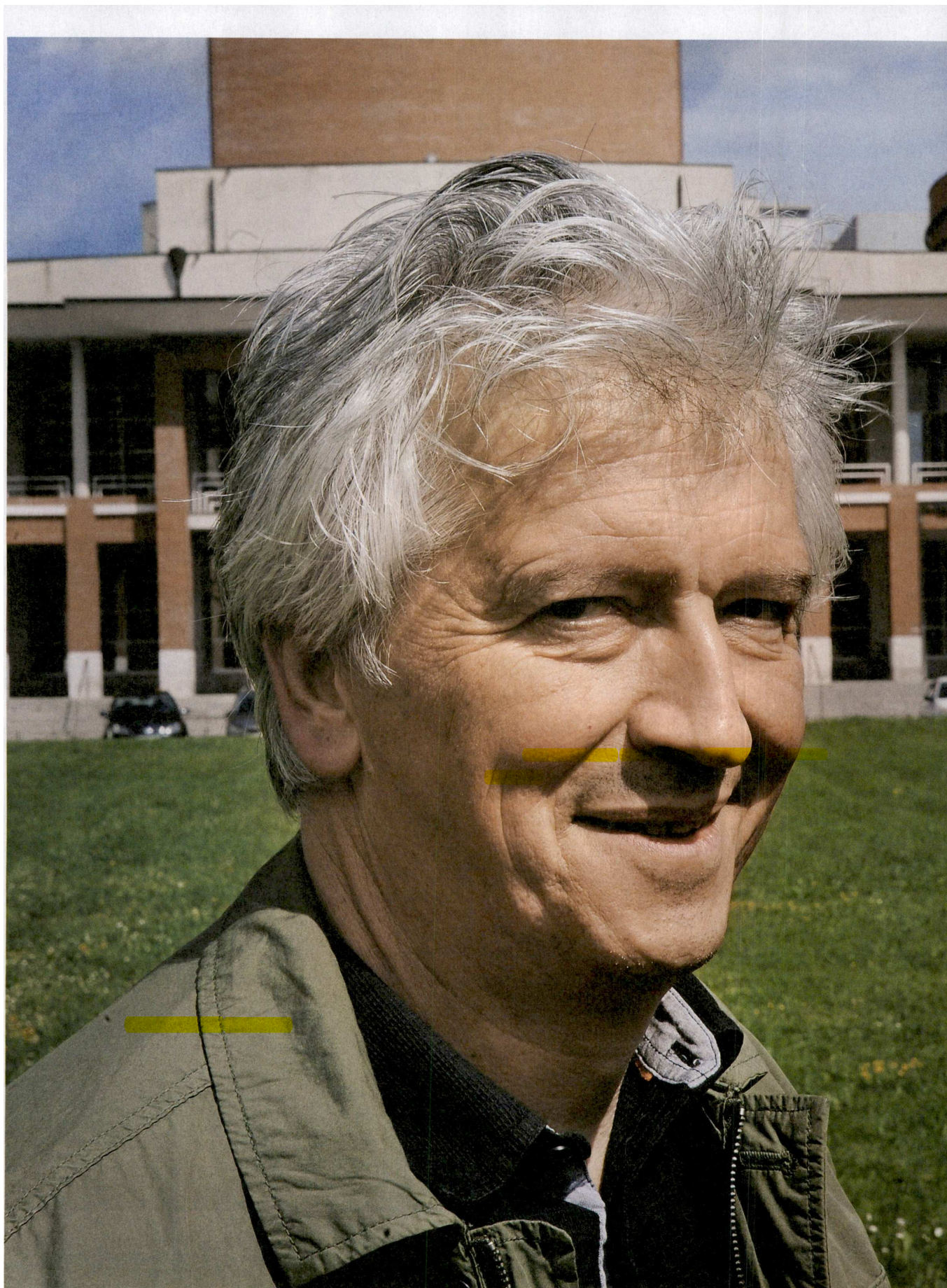
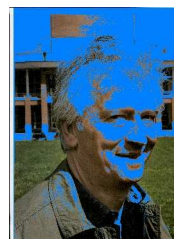

IZTOK Mlakar

GLASBENIK IN GLEDALIŠKI IGRALEC

Redki so umetniki, ki znajo v svojih delih s pristnim zanimanjem za sočloveka, razumevanjem nje-

govih vrlin in hib ter s širšim množicam dostopnim umetniškim jezikom, ki pa ne zdrsne v cenenost niti takrat, ko ubeseduje banalnosti vsakodnevne rutine, zajeti še duha časa in okolja, v katerem živijo. Da glasbenik Iztok Mlakar zagotovo sodi mednje, izpričuje že njegov prvenec, *Štorije in baldorije* (1992). Na njem se je predstavil kot umetnik, ki spremlja družbene in politične spremembe iz perspektive »navadnega« človeka, slehernika. Od tod v svojih skladbah, začnjenih z žlahtnim humorjem in blago ironijo, opazuje in (v imenu malega človeka) nenehno opominja – čeprav se glasbenik zaveda, da gre le za ideale – na temeljne vrednote, pravičnost, solidarnost, načelnost, ki se v »novih« časih vse bolj razkrajajo.

Predvsem pa je Mlakar pronicljiv opazovalec medčloveških odnosov. Njegovih je cel niz pesmi o zanimivih »karakterjih« iz betule, ljubezenske pesmi, zapete v goriškem ali včasih v cerkljanskem narečju, pa sodijo, tudi po zaslugi njegove interpretacije poklicnega igralca, med najlepše pesmi, ustvarjene v slovenskem jeziku. Ni naključje, da mnoge med njimi – *Vandima*, *Štefana in Bertolin*, *Ena glaz vina mi dej*, *Čikorija in kafe*, če omenimo le najbolj znane – znajo na izust pripadniki starejših in mlajših generacij.

Piše: **Marjan Horvat**

Foto: **Uroš Abram**

Mlakarjeva ustvarjalna žilica ne popušča, čeprav se – v povprečju – z novim albumom »oglasí« le vsakih pet let. Letos, devet let po izidu prejšnjega albuma, je izšla

Porkaeva.

Trajalo je več kot »pravljicnih« sedem let, saj se je Mlakar v tem času v svojem matičnem Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica, kjer je zaposlen kot igralec že skoraj 30 let, uveljavil kot komediograf. Leta 2007 je debitiral s komedijo *Duohtar pod mus!*, pet let kasneje je napisal scenarij za *Sljehrnika*, v letu 2015 je ustvaril še *Pašjon*. Vse tri predstave, režiral jih Vito Taufer, Mlakar pa je v njih tudi igral in zanje napisal glasbo, so imele več kot sto ponovitev. Vidno je, da Mlakarja tudi v njegovem dramskem delu, podobno kot v glasbenem, zanima življenje »slehernika« v razmerju do kapitala in politike, zaznavno pa je, da v zadnjih letih precej pozornosti posveča religioznim vprašanjem, vendar le zato, da bi pred razkošno kuliso »večne institucije« in (njenih) končnih resnic odločno izpostavil vrednost človeškega in človeka *per se*.

Iztok Mlakar ima v slovenskem kulturnem prostoru poseben status. Ne zato, ker kot eden izmed najbolj znanih slovenskih glasbenikov ne bi hotel igrati v odročnih podeželskih kulturnih domovih, temveč zato, ker najraje nastopa ravno v takšnih prostorih. Takšni nastopi, komorni in največkrat le za zaključene

družbe, kjer se »ne moreš skriti za mikrofoni, ozvočenje ali bend«, so zanj vedno izziv, saj mora prepričati le s kitaro in svojim avtentичnim glasom, kar ni mogoče, »če res iskreno ne verjameš v to, kar si ustvaril«.

Z Iztokom Mlakarjem smo se pogovarjali v kavarni blizu novogoriškega gledališča in nedaleč od t. i. ruskih blokov, prvih stavb, zgrajenih v Novi Gorici. Tam je odrasčal. Čeprav sta glasba in gledališče dve različni umetniški zvrsti, pa se v vašem glasbenem in komediografskem ustvarjanju povežeta z žlahtnim, lahko bi rekli, »mlakarjevskim« humorjem. A zagotovo vam je pisanje komedije pomenilo nov izziv, saj teater uporablja drugačna izrazna sredstva v naraciji zgodbe.

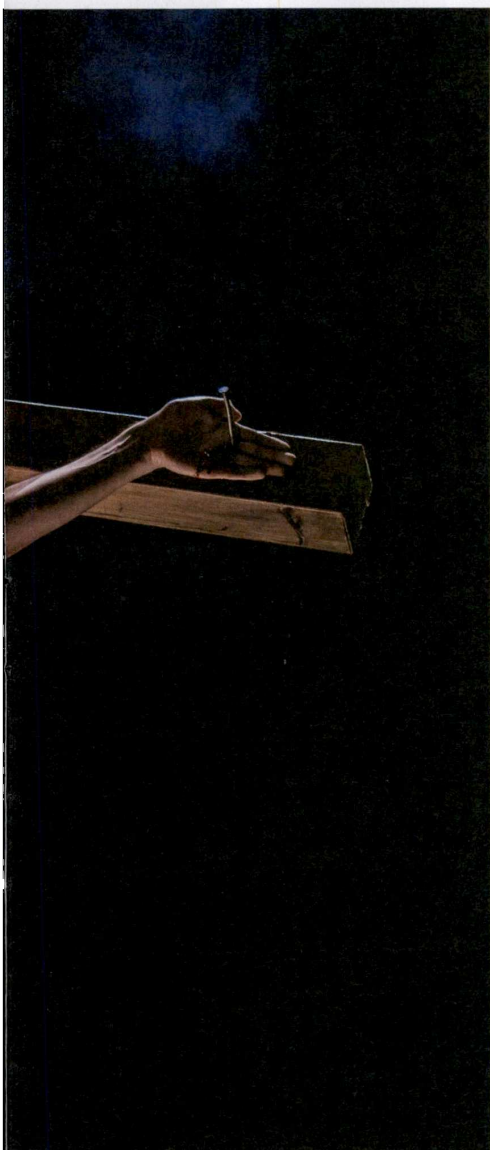
► Glasbeno ustvarjanje pravzaprav ni tako daleč od gledališkega. Včasih mi gre kar malo na živce, ko me opredeljujejo za kantavtorja. Sem torej avtor, ki je prišel na kant? (Smeh)

Pravijo mi tudi jazz, folk ali etno šansonjer. Tudi to nisem. Sem izvajalec in avtor, najbolj enostavno rečeno: komedijant. Ker del svojega dela opravi tudi v gledališču, sem tudi gledališčnik, del igralskega ansambla. Včasih je pri ustvarjanju pač fajn s kom sodelovati, saj se v tem primeru »krivda« za ustvarjeno porazdeli. (Smeh) Res pa je, da sem pisal pesmi, še preden sem se odločil postati, kot pravijo, dramski igralec. Očitno je treba dodati pridevnik dramski, da nas ne bi kdo zamenjal za nogometne igralce. (Smeh)

Gledališče in glasba sta se v mojem ustvarjanju vseskozi povezovala, v zadnjih letih pa se nekako prelila drug v drugega. Da sem se preizkusil tudi v pisanju komedij, je zaslužen režiser Vito Taufer. Menda me je – on je štel, jaz ne – kar 17 let prepričeval, da se lotim tega dela. Odlašal sem, kajti nisem zares verjel, da lahko humor, kakršen

me zanima, prepriča tudi v gledališki komediji. Šele ko sem ga umestil v tradicijo burkaškega gledališča in commedie dell'arte, sem ugotovil, da bi mogoče lahko deloval tudi v gledališču. Burka se mnogim zdi malce anarhistična gledališka zvrst, vendar ima zelo jasno določena pravila in zakonitosti. Tudi *stand up*, ki ga ljudje danes bolj poznajo, ima svoj *set up*, *punch line* in druge dramaturške prvine, a commedia dell'arte je po svoji zgradbi v primerjavi z njim jedrska fizika. Čeprav temelji na improvizaciji igralcev, ima vsak izmed njih točno določeno vlogo in nalogo v igri.

Zanimivo je, da v skladbah na vašem najnovejšem albumu *Porkaeva* najdemo tudi nekatere teme in motive iz vaših komedij. Mislim zlasti na vzporednice med pesmimi *Izvirni greh*, *Hudič*, *seveda Porkaeva* in komedijami *Sljehrnik* in *Pasijon* ter songi, ki ste jih lani ustvarili za

Humor mora zbsti, najboljši je tisti, ki te zadene šele dan zatem, ko si bil morda njegova tarča. Ko požreš trnek, pa se ti naslednji dan zatakne.

predstavo *Beraška opera*, prav tako v režiji Vita Tauferja. Zdi se mi, da ste v skladbah neka-ko precizirali misli in ideje, ki jih v vašem gledališkem delu zaradi drugačnega formata umetnosti niste mogli dovolj jasno izpostaviti. Drži?

► Sami veste, da se umetnik, ne glede na to, v katerem umetniškem mediju deluje, največkrat posveča istim temam, tistim pač, ki ga takrat zanimajo. V gledališki igri imam na voljo le omejen prostor. O določenem liku lahko povem le tisto, kar je za njegovo karakterizacijo in temo bistveno, potem pa se mora zgodba nadaljevati. Tudi pri ustvarjanju skladb imam kdaj občutek, da bi lahko o človeku, ki ga opisujem, še kaj povedal, njegovi zgodbi še kaj dodal, jo razširil, vendar bi, če bi to storil, dobil strukturno ohlapnejše zasnovano skladbo. Tudi zato, kar ste zaznali, se motivi in teme v mojem dramskem in glasbenem delu prepletajo. V *Pašjon* sem denimo

umestil prizor, v katerem se Kristus poslavlja od Jožeta in Marije. Jožef v njem sprašuje svojega sina, zakaj, hudiča, mora biti ravno odrešenik. Zakaj si ni izbral varnejšega poklica, denimo mizarskega, kar je bil po poklicu tudi sam. Rotil ga je, naj se loti česa drugega, saj je znano, da mesije slabo končajo. Ob pisanju tega prizora so se mi takoj »vklopili« *Šoulni*, pesem, ki sem jo napisal, ko mi je umiral oče. Tako se teme v mojem delu prepletajo. Res pa je, da včasih ne znam več zares ločiti, kdaj delam za gledališče, torej v kolektivu, in kdaj na odru pred sto ljudmi le z glasom in kitaro razgalim samega sebe.

Tema religije v vašem glasbenem opusu sicer ni nova, vendar v zadnjih letih nekako prevladuje v vašem delu. Od kod vaše zanimanje zanjo, zlasti za katolištvo?

► Zgodbe iz njegovega izročila uporabljam, ker jih v tem kulturnem prostoru vi

poznamo. Ob tem pa, čeprav nisem veren, vsaj ne v klasičnem smislu, se mi zdi katoliška ideja o bogu, ki se počloveči iz ljubezni do človeštva in sistem, fantastična. Genialen je tudi sistem pripovedovanja o tem dogodku s pomočjo, čeprav sovražim ta izraz, arhetipskih zgodb ... Vsi poznamo zgodbo o izvirnem grehu, vpeta je v nas. Toda če le nekoliko zasukamo kamero ali na ta dogodek pogledamo iz nepričakovanega zornega kota, lahko iz nje nastane komedija ... Seveda so me na nekaterih internetnih portalih najprej napadli, ko so izvedeli, da pišem komedijo z naslovom *Pašjon*. »Mi katoliki smo strpni. Hecaj se ti iz Alaha, če si upaš,« so mi sporočali. (Smeh) Ko pa so videli, da v moji igri ni nič bogokletnega, se je takoj oglasila »druga« stran z očitki, da nisem katoliški cerkvi povedal, kar ji gre. To seveda ni bil moj namen.

Vaš namen, če prav razumem, je bil predvsem posvariti ljudi, naj se v svojih ravnanjih ne sklicujejo ali zanašajo na višjo silo – boga, ideologijo ali voditelje –, temveč razmišljajo s svojo glavo in kot samostojni ljudje sprejmejo odgovornost za svoja dejanja. To misel razvijate v pesmi *Izvirni greh*. V vaši interpretaciji v Evini gesti zaužitja jabolka z drevesa spoznanja ni bilo »pragreha«, temveč je bilo to plod zavestne odločitve prvih ljudi, najprej torej ženske, ki so doumeli, da bodo, ker si upajo biti ljudje, razumnejši od boga, ki si je zase sicer pridržal zadnje odgovore.

► Drži. Glavni lik mojega *Pašjona* seveda je Kristus, toda najzanimivejši je njegov najboljši prijatelj – Hudič. Pri meni Hudič ni grozljivi antipod dobrega, kakor ga prikazujejo drugi pasijoni, temveč skušnjavec in zapeljevalec. Hudič je tisti, ki najbolj pozna človeka, morda celo bolje kot Kristus. Je tudi tisti, ki se mu Kristus najbolj smili, saj ve, kajti pozna misel in ravnanja človeka, kako in kje bo odrešenik končal ... Res se človek ne more sklicevati na višjo silo, ko stori zla dejanja. Tudi ne, da ga je Hudič zapeljal v greh. Ne, vsak se je vanj zapeljal sam, Hudič je le pot v skušnjavo pokazal. Kajti Hudič ve, da je dovolj le pot pokazati, pa ljudje sami od sebe skačejo v njegov kotel.

V intervjuju, objavljenem v spremnem listu *Pašjona*, ste dejali, da vas je k misli, da zlo ni v hudiču, temveč v ljudeh, napotilo izgovarjanje enega izmed škofov, odgovornih za finančni polom mariborske nadškofije, na višjo silo.

► Res so rekli, da je bil hudič na delu in jih je zapeljal v skušnjavo. Lepo vas prosim! Vemo, da je eden izmed naglavnih grehov – v preteklosti so sicer navajali še druge – pohlep. Če človeka ali institucijo vodi pohlep, je najmanj nedostojno, da se, če posel propade, sklicuje na višjo silo ali zvrta krivdo na neko drugo bitje. V tem primeru le prenaša odgovornost za lastne napake na tretjo osebo. Če pa si krivdo priznaš, si na pravi poti do ozdravljenja. Priznati krivdo je znak odraslosti. Tako ravna jo zreli ljudje.

V *Pašjonu* ste nastopili v vlogi Hudiča, vendar takšnega z dušo, bitja, ki dogajanje v družbi opazuje iz drugega zornega kota in posameznike s svojimi ravnanji in duhovitimi prebliski nenehno spodbuja k premisleku o njihovih vrlinah in hibah. V intervjuju za *Primorski dnevnik* ste dejali, da mora biti v vsakem »humoristu en majhen hudič«. Res pa je verjetno tudi, da se humoristu več oprostí.

► Brez zlobe ni humorja. Zloba je njegov sestavni del. Benigni humor ne obstaja. Humor mora zboosti, najboljši je tisti, ki te zadene šele dan zatem, ko si bil morda njegova tarča. Ko požreš trnek, pa se ti naslednji dan zatakne. Najboljši je tisti humor, ki ima svojo tarčo, toda tako, ki je dovolj pametna, da šale ne bo vzela kot gradivo za tožbo. Njegove moči se zavedajo tudi politiki. Berlusconi, kakršenkoli idiot že je, je poskrbel, da

je njegova založba objavljala knjige s šalami na njegov račun. Tudi Churchill, eden najpomembnejših politikov 20. stoletja, se je znal pošaliti iz samega sebe. Samoironija izpričuje močan uvid v samega sebe. Je majhen hudiček v tebi, ki te vedno opozarja, kaj delaš narobe. Sposobnost njenega izražanja je vedno znak človekove inteligence.

Je morda zato med slovenskimi politiki zaznati tako malo samoironije?

► Verjetno se odgovor na vaše vprašanje skriva v misli Petra Božiča, ko je dejal, da je »pri Slovencih dno nekoliko nižje«. (Smeh) Sicer pa, kdo si danes še upa s humorjem odzvati na politično dogajanje? Takoj dobiš tožbo. Dobro, jo dobiš, a kdo ima čas in energijo zaradi šale zagovarjati se na sodišču? Humor bi moral biti, tako kot univerze, nedotakljiv, saj pomeni del zdravega telesa naroda, tisti del, ki je sposoben pogledati na razmere v politiki in družbi z distance. Kajti šele z distance se neke stvari izostrijo. Že Chaplin je vedel, da je, »če gledamo življenje od blizu, tragedija, od daleč pa je komedija«. Humor seveda ne

rešuje sveta, zagotavlja pa določeno higieno v družbi. Te pri nas primanjkuje.

V fokusu mojega dela sicer ni politični humor, saj me zanimajo druge teme, čeprav v svojih komedijah občasno ošvrknem nekatere protagoniste naše politike. Tistemu, ki je gledal *Pašjon*, je jasno, koga iz slovenskega političnega prostora ponazarjata farizej in saducej. Politični humor je posebna zvrst humorja, saj zahteva hitro in agilno odzivanje, tudi pogum. Drugod ga spoštujejo kot posebno zvrst humorja, ima svoje mesto v družbi, pri nas pa se kupčkamo celo glede tega, ali ima kdo pravico povedati svoje mnenje ali ne. Večina se mu zato raje ogne. Zato, žal, nimamo več pristnega političnega humorja.

Iz vaših skladb je vidno, da vas zanimajo »vsakdanji« ljudje. Ne samo tisti, ki znajo, ko je čas za to, odločno udariti po mizi in se zavzeti za osnovne vrednote, temveč tudi ljudje z ranjeno dušo, ki nekako pustijo, da gre življenje mimo njih.

► Ljudje smo si različni. Nekdo mora skakati z bungee jumpingom, da bi imel

Največji frajerji so tisti, ki so obogateli tako, da so spravili 300 ljudi na cesto. Naša družba ne premore več etičnih načel, s katerimi bi takšno ravnanje obsodili.

občutek, da živi, drugemu je dovolj sesti na klop in opazovati ljudi, ki hodijo mimo, in si zamišljati zgodbe o njih. Sem eden tistih, ki slišijo travo rasti. Zgrozim se, če samo vidim bungee jumping. (Smeh). Vsa stvar je v sposobnosti vživljanja v sočloveka, v empatiji. Koristi mi tudi znanje, pridobljeno z igral-skim poklicem. Vedno ko pripovedujem o človeku, mu poskušam zlesti pod kožo. Ko pa zares začutim njegovo življenje, ga poznam tako dobro, da bi lahko o njem povedal, poleg tiste ubesedene v skladbi, še kopico drugih zgodb. Seveda pa je moja pripoved o tem človeku še vedno subjektivna, saj sem ga ustvaril iz svojega arzenala čustvovanja, razmišljanj in prepričanj. A tudi tistega človeka, ki ga predstavljam v slabi luči, poskušam razumeti. Tudi tistega, iz katerega se hecaš, moraš imeti na svoj način rad. Seveda so mi bolj simpatični ljudje »od spodaj«, tisti, ki gledajo dogajanje iz »žabje perspektive«, saj lahko iz nje včasih vidijo tudi »pod krilo«. Predvsem pa me zanimajo tisti, ki si priznajo, da so le ljudje, in razumejo, kaj

pomeni biti človek. Precej manj simpatični so mi ljudje, ki tega ne razumejo in si raje za zgled vzamejo velikega vodjo. To je najlažje, saj jim ni treba živeti v dvomu, dvomiti tudi o sebi in se samolizpraševati, čeprav je to početje bistveno za človeka.

Iz vaših skladb se zdi, da črpate največ navdih iz pogovorov v betulah, kakor pravite gostilnam v primorskem narečju. So betule vaš »delovni prostor«?

► (Smeh). Ojej, ojej, tega je bilo pa res ogromno ... Betula je svet, ki je in ga hkrati ni. Včasih se dobiš s prijatelji in znanci in rečeš, dajmo tako, kot smo včasih, pa ne gre ... Betula ni konkreten prostor. Je občutek, ko se z nekom usedeš, nekaj spiješ, morda ušpičiš kakšno neumno, ali pa samo z nekom sediš in mu rečeš: »Kako lepo je s tabo molčat.« Seveda pa je betula značilnost mediteranskih krajev. Na samotnih domačijah, na Gorenjskem in še kje, se mora oče, ko ostari in sin prevzame posle, uvesti na zapeček, majhen stolček ob peči – na Cerkljanskem so mu rekli zdič –, in tam počakati svoj konec.

Morda mu dajo v roke še šnopc, kar je v prav-zaprav mehka oblika evtanazije. Tu na Primorskem pa se starejši družijo, balinajo, kartajo, razpravljajo. Do konca živijo polno. Nočejo umreti, z lopato jih je treba dotolči. (Smeh). Hočem reči, da je betula pravzaprav način življenja, je življenje na prepihu, predvsem pa je komunikacija.

Od tu verjetno vaša odločitev, da nastopate le v manjših, betulam podobnih prostorih, saj se le v takšnih vzpostavi prava komunikacija med glasbenikom in občinstvom.

► Mnogo težje je nastopiti pred 50 kot pa pred 5000 ljudmi. Če igraš za le nekaj deset ljudi, vidiš vsakega poslušalca v oči in v hipu lahko razbereš njegov odziv. Ni lahko. Včasih je tako, da jih je sto v občinstvu zadovoljnih s koncertom, eden pa pogleduje naokoli in ne spremlja dogajanja na odru. Takšen poslušalec te lahko uniči. Živega bi ga pojedel. »Kaj, hudiča, delam narobe? Daj, povej mi!« se sprašujem. No, potem pa se včasih izkaže, da je iz tujega govornega območja ali kaj podobnega. Res pa je, da takšen, komorni način

Če človeka ali institucijo vodi pohlep, je najmanj nedostojno, da se, če posel propade, sklicuje na višjo silo ali zvrča krivdo na neko drugo bitje.

nastopanja zahteva od izvajalca popolno iskrenost. Ne moreš se skriti za mikrofoni, ozvočenje ali bend. Na odru si gol. Zato moraš iskreno verjeti v to, kar si ustvaril.

Že na prvi plošči ste eno izmed pesmi, *Pubi vsidma se, zapeli v cerkljanskem narečju, narečju vašega očeta. Tudi na kasnejše albume ste uvrstili vsaj po eno pesem v tem narečju. Toda ljudi vendarle najbolj pritegnejo vaše pesmi, zapete v goriškem narečju. Morda zato, ker to narečje povezujemo s sproščenostjo mediteranske mentalitete, o čemer ste govorili prej?*

► V skladbah uporabljam narečje svoje mladosti, tisti jezik, ki smo ga uporabljali v klapi in betuli, jezik, v katerem poskušam osvojiti dekle. Narečje je tako ali tako materni jezik. Materni jezik je po definiciji jezik, v katerem mati nagovori svojega otroka ob rojstvu. Ne vem, ali je koga izmed nas v knjižni slovenščini. Mene zagotovo ni. Narečje je tudi jezik, ki je namenjen pogovoru in ne pisanju, zato ni podrejen togim pravilom. Sam po sebi je pravzaprav gledališki jezik, čeprav je tudi knjižna slovenščina fenomenalno orodje za ustvarjanje, saj vsebuje cel niz možnosti za izražanje. Toda prednost narečnega pred knjižnim jezikom je še govorna melodija. Tudi če besed v narečju ne razumeš, lahko zaznaš razpoloženje govornika. Je več kot le jezik položnic. Petje v narečju je bila zame naravna izbira, saj sem sprva koncertiral prijateljem. Njim se pač nisem mogel predstaviti v knjižni slovenščini.

Pomemben del vašega opusa sestavljajo »politične« pesmi. Med njimi so puntarske, tudi pesmi o tistih, ki so se ob spremembi sistema »obrnili kot kancete«, na zadnjem albumu pa ste postavili zanimivo tezo, da demokracije ni brez oštarije in še – da je demokracija pravzaprav oštarija.

► Tudi mi smo imeli, v dobrem in slabem – kot bi rekla Svetlana Makarovič – slovenčij-sko balkansko krčmo. To naj bi bila slaba oštarija, čeprav ne vem, zakaj naj bi bila nekaj slabega. Tudi meni včasih paše kakšna »mekana rakija«. (Smeh) Stvar je v tem, da se človek, ki se z nekom ušede za mizo, kaj dobrega poje, kaj spi, s sogovornikom ne more zares spreti. Pri nas pa zaradi blokad v glavah dva politična nasprotnika nista zmožna sesti za isto mizo, kaj šele imeti konstruktivnega pogovora. Parlament izhaja iz besede *parlare*, govoriti. V sami osnovi torej zahteva pogovore in dogovore, čeprav je treba kdaj tudi

dvigniti glas in zagovarjati svoj prav. Današnje negiranje in atemiziranje ljudi že kar vnaprej, kar pri nas počno eni in drugi, se mi zdita prelahkotni. Kajti z negiranjem drugega lahko le konstituiras samega sebe, ne poveš pa ničesar o tem, za kar se zavzemaš.

Poslušalec iz vaših pesmi dobi vtis, da dobro poznate mnenja ljudi o politiki. Kako jo po vašem doživljajo danes, več kot 25 let po spremembi sistema?

► Razočarani so. Pričakovali so več. Vsi smo pričakovali več. Bili smo naivni, kajti mislili smo, da prej ali slej pridemo tja, kamor si želimo, denimo v Evropsko unijo, potem pa bo šlo naprej kar samo. Pa nič ne gre brez truda. Ko dosežeš cilj, h kateremu streliš, je pred tabo še težja preizkušnja. Ne moreš, ker politiki ne ponudijo zamisli za nadaljnji razvoj družbe, kar obupati nad politiko, saj so tako ali tako vsi isti, ali pa kričati, da vsi, ki ne mislijo tako kot ti, lažejo kot psi. Morda ima večina takšen odnos do politike zato, ker je naša demokracija mlada. Ne zavedamo se povsem, da so politiki naši uslužbenci, ki bi morali, *por-kamizerja*, upoštevati naš glas. Bremeni nas tudi, da ne znamo vzpostaviti pravega odnosa do političnih in drugih elit. Nismo jih vajeni, saj so bili v zgodovini pripadniki elite pri nas tujci ali pa lopovi. Res pa je seveda, da nam današnja elita lepo pomaga ohranjati naš odnos do nje, saj nam ne daje prav nobenega razloga, da bi bil ta lepši. Zavračamo hierarhijo v družbi. Tisti, ki morda upravičeno izstopa iz množice, se prej ali slej sooči z očitkom: »Kaj pa misli, da je? Poznam njegovega očeta. On meni že ne bo solil pameti!« Od tu klavrn in zaničljiv odnos ljudi do politikov. Večino zanima politika le v času volitev. Takrat pa, spet tipično slovensko, zanalašč in iz čistega protesta, obkrožiš številko pred imenom ravno tistega človeka, ki ga sicer ne bi nikdar volil.

V pesmi *Volitve* ste opozorili, da so nekateri politiki res nesposobni, a treba se je bati tistih, ki so vsega sposobni. To je jasno svarilo. Pred kom in pred kakšno politiko?

► Morda zato, ker se staram in sveta ne razumem več povsem, a pri umetnikih in politikih opažam nenavadne spremembe v njihovem delovanju. V zadnjem času nekateri politiki vse bolj uporabljajo demagoške prijeme, da bi s trkanjem ljudem na čustva, z netenjem sovraštva ali z vnašanjem strahov vanje prišli na oblast. Umetnost pa, obratno, v zadnjem času zahteva, če jo želimo zares razumeti,

poznavanje filozofske ali druge teorije. Politika in umetnost sta pravzaprav zamenjali izvorna načina delovanja. Umetnost je zdaj utemeljena na raciji, politika pa na čustvih. A politika bi morala vedno temeljiti na razumu, saj temelji na dogovarjanju političnih strank, kompromisih in iskanju najboljših rešitev za družbeni razvoj. Zdaj ko so postale ključna politična tema »horde semitskih in negroidnih muslimanov«, kot se je izrazil Bernard Brščič, je njena primarna naloga potisnjena v drugi ali tretji plan.

Goriška je bila vedno na prepihu različnih kultur. Ni naključje, da je bila ravno tu – pred železniško postajo, ki ločuje Gorico in Novo Gorico – leta 2004 glavna slovesnost ob vstopanju Slovenije in še devetih vzhodnoevropskih držav v Evropsko unijo. Z odstranitvijo meje so se odnosi med Italijani in Slovenci izboljšali, zdaj pa vzhodnoevropske države – tudi Slovenija – postavljajo na svoje južne meje žičnate ograje. Se tudi ljudje bojijo »hord« beguncev?

► Resda nas mediji in nekateri politiki strašijo pred njimi, vendar jaz strahu v ljudeh ne zaznam. Strah se v ljudeh pojavi le, če ga v njih kdo zaneti. Potem te vprašajo: »Poslušaj, kako, zakaj se nič ne bojiš? Kaj delamo narobe?« Tudi v začetku devetdesetih, ob osamosvajanju Slovenije in spremembi sistema, so ljudje bežali v Italijo. Včasih sem jih videl iz našega bloka. Domačini so jih skrivali in jim celo s puščicami na cestah kazali skrivne poti na Zahod. Ljudje so vedno znali živeti v sožitju in pomagati drug drugemu, če ni nekdo, preračunljivo, zaradi lastnih interesov, skrhaj njihovih odnosov.

Kraji na prepihu različnih kultur in idej so najboljši za življenje. Tako kot je na tektonskih prelomnicah, vulkansko najbolj razgibanah, nastala najrodovitnejša zemlja. Če si pred prvo svetovno vojno živel na Goriškem ali Tržaškem, si moral obvladati vsaj osnovno komunikacijo v nemščini, furlanščini, italijanščini in slovenščini. Wittgenstein je trdil, da so »meje mojega jezika meje mojega sveta«, toda čistokrvnost naroda ne obstaja, kajti narod je kulturna, ne pa genska kategorija. Dolga desetletja je prebivalce Gorice in Nove Gorice ločevala meja. Z njenim umikom so se odnosi med Italijani in Slovenci naglo izboljšali. Zato naj nikomur ne pade na pamet, da bi tu spet – zaradi beguncev, vesoljcev, kogarkoli že – postavljaj mejo!

Zakaj ljudje ne znajo več ločiti med umetno napihanimi strahovi in stvarnimi argumenti?

► Oštarija manjka! Ljudje si ne znajo več pogledati v oči in se odkrito pomeniti drug z drugim, saj odnos do sočloveka vse bolj narekujejo mediji in njihova interpretacija novic. Če bi to storili, bi verjetno videli, da tisti drugi nima tretjega očesa na čelu. Meja ponuja čudovite lekcije o sobivanju različnih kultur. Naš odnos do Italijanov je bil pred umikom meje mešanica zavisti in sovraštva, danes pa smo si vsi enaki. Nimamo se ravno strašno radi, obnovilo pa se je sobivanje, kakršno je bilo v teh krajih dolga stoletja. Če pustiš ljudi pri miru, bodo sami našli pravo obliko sobivanja. Ni pa napak, če jim pri vzpostavljanju komunikacije, kolikor je v tvojih močeh, pomagaš.

pokopališču, kjer počiva, ni le njegov nagrobnik z zvezdo, saj so okoli njega nagrobniki z zvezdo v polmesecu, vendar je njegov edini brez polmeseca. Če se mi kdo dotakne zvezde na očetovem grobu, ga zadavim! ... Vemo, da nekateri menijo, da je rdeča zvezda totalitarni simbol. Toda ko vidim krščanski križ, ne pomislim najprej na križarske vojne, sežiganje čarovnic, 20 milijonov pobitih Indijancev v Južni Ameriki, konec koncev Stari pisker in križe, ki so jih imeli belogardisti na svojih čepicah, temveč na evangelijska sporočila v njihovi izvorni obliki. Ko vidim rdečo zvezdo, najprej pomislim na očeta, potem pa tudi na ideje, ki jih ta simbol uteleša. Seveda je

človjekemu veselju, življenje moje ma en soj pomen» ...

► Čuoja je grčavo poleno, takšno, ki počasi gori ves večer. Srbi mu pravijo badnjak, v kurišče ga potisnejo na božični večer ... V misli, ki ste jo navedli iz pesmi, bi se lahko našel vsak, ne le humoristi. Vsak, ki se zaveda, da obstaja v toliko, kolikor obstaja v drugem. Z besedami svetega Frančiška: »Ko dajemo, tudi prejemamo. Oproščamo, da nam je oproščeno.« ... Včasih se mi zdi, da današnjega sveta ne razumem več. S poudarjanjem le individualnosti in ideje, da mora vsak poskrbeti le zase, se izgubljajo osnovna etična načela. Drugi, sočlovek, ne obstaja.

Zaradi napetosti v družbi, ki jih neti politika, se zdi, da so se načelni in pokončni ljudje s pozitivnimi idejami nekako umaknili v zavetje družbe. Nočejo se več izpostavljati. Toda vaše ime smo zasledili na seznamu udeležencev koncerta *No sil bom rdečo zvezdo*, ki ga je junija v Ljubljani organizirala pesnica Svetlana Makarovič. Kakšno sporočilo ste hoteli s svojo udeležbo prenesti?

► Koncerta se žal nisem udeležil, ker sem tistega dne nastopil v predstavi Barufe. Svetlani sem pravočasno sporočil, da lahko vseeno zapiše moje ime na seznam nastopajočih. Upam, da ni bilo zamere, ker me ni bilo ... Koncert je bil seveda *statement*, pod katerega se mirno podpisem. Tudi zato, ker je na grobu mojega očeta peterokraka zvezda. Na

imela tudi ta ideja, kot tudi vse, kar se je dogajalo v imenu križa, stranpoti. Toda to, kar se zdaj dogaja z našim odnosom do narodnoosvobodilnega boja, je samokastriranje. Na to obdobje v naši zgodovini bi morali biti vsi ponosni, saj smo se uprli veliko močnejšemu sovražniku. Vsaj tedaj nismo imeli riti med rameni! Enostavno ne razumem, da zdaj skušajo nekateri zaradi političnih intrig zbrisati spomin na to veličastno dejanje slovenskega naroda. Noben zrel narod se ne norčuje iz svojega uporniškega gibanja. Povsod v Evropi so nanj ponosni. Rdeča zvezda zato simbolizira upor, željo po svobodi, zame osebno pa še spomin na očeta – partizana.

V Čuoji, zadnji pesmi na vašem najnovejšem albumu, najdemo verz, da če »sm biu kdaj vzrok

Obstaja le še jaz. Največji frajerji so tisti, ki so obogateli tako, da so spravili 300 ljudi na cesto. Naša družba ne premore več etičnih načel, s katerimi bi takšno ravnanje obsodili. Toda v vsaki normalni družbi, vsaj v družbi moje mladosti, bi bilo takšno dejanje sramotno! ... Misel, ki ste jo navedli, sicer ni le moja. Trstenjak je nekoč dejal, da se moramo zavedati, da je imelo naše življenje svoj pomen, če si vsaj enkrat koga razveselil. Narediti komu veselje pomeni koga osrečiti s svojimi besedami ali dejanji. Moja naloga je ljudi opominjati na to misel. Tudi takrat, ko »sem kot obad, ki ves čas pika«, če si sposodim Sokratovo misel. Seveda, moja naloga je zabavati ljudi, vendar to počnem z določenim namenom. x